

Beter omgaan met jezelf, anderen en de wereld.

Onderzoek naar het stimuleren van sociaal welbevinden.

Josta Froon

Eindrapportage over het praktijkonderzoek in het kader van de leerroute
Master SEN Gedragsspecialist.
Module GS10 Leer- en Onderzoekslijn: Meesterstuk en Afstuderen.

lesplaats: Utrecht
Student nummer: 2128295

Begeleider: Dhr. Drs. E. van Meersbergen

Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg, Tilburg,
2009/2010

Beter omgaan met jezelf, anderen en de wereld...

Onderzoek naar het stimuleren van sociaal welbevinden.

Josta Froom 2128295

versie: 13 mei 2010.

Samenvatting.....	3
Hoofdstuk 1: algemeen idee.....	4
§ 1.1 huidige werksituatie	4
§ 1.2 Verlegenheidsituatie en onderzoeksvraag.	4
§ 1.3 doelstelling van het onderzoek.	5
Hoofdstuk 2: Verkenning.....	6
§ 2.1 Sociaal welbevinden	6
§ 2.2 Welbevinden vaststellen.....	7
§ 2.3 Verwachtingen van een gesprek.	10
§ 2.4 Gesprekstechnieken.	12
§ 2.5 Interventies	15
Hoofdstuk 3: plan van aanpak.....	17
§ 3.1 Opzet van het onderzoek & onderzoeksmiddelen.	17
§ 3.2 Onderzoeksgroep & tijdspad.	19
Tijdsplanning onderzoek.....	20
Hoofdstuk 4: uitvoering en resultaten	21
§ 4.1 Groepen vaststellen.....	21
§ 4.2 Uitvoering van het onderzoek.....	22
§ 4.3 Resultaten	25
Hoofdstuk 5: conclusie, reflectie en discussie	27
§ 5.1 Conclusie	27
§ 5.2 Eigen professionele ontwikkeling.....	29
§ 5.3 Aanbevelingen	30
§ 5.4 Discussie.....	31
Literatuurlijst.....	32
Overzichtslijst Bijlagen	33

Samenvatting

In dit onderzoek ga ik op zoek naar een manier om het sociaalwelbevinden van kinderen in groep 3 te verhogen.

Allereerst ga ik kijken uit welke onderdelen het sociaalwelbevinden bestaat. Ik ontdek hierbij dat je het sociaal welbevinden kan splitsen in drie onderdelen. Namelijk:

- het zelfbeeld van kinderen
- het beeld van anderen
- sociale vaardigheden

In mijn onderzoek besteed ik zes weken lang aandacht aan deze drie onderdelen.

Hierbij werk ik met risicogroepen die ik signaleer met behulp van de Sociale Competentie Observatie Lijst (Scol 2009), ik gebruik hierbij de gewone Scol lijst en de leerling Scol lijst. Daarnaast maak ik gebruik van de Bots vragenlijst (Verstegen & Lodewijks 2009) en een sociogram.

Als de risicogroepen zijn vastgesteld werk ik met interventies die gericht zijn op het stimuleren van het zelfbeeld van kinderen, hiervoor maak ik gebruik van 'Eigenwijsjes' (Westerkamp-van Beers, 2003) en oplossingsgerichte gesprekken.

Voor het stimuleren van het beeld van anderen werk ik met het 'Zonnetje van de week' (Seminarium voor Orthopedagogiek, 2005) en 'Droomkaartjes' (Malmberg, 2009)

De sociale vaardigheden stimuleer ik aan de hand van de methode Een doos vol gevoelens (Kog & Moons). Hiernaast pas ik mijn eigen leerkracht gedrag aan de kinderen aan. Ik maak hierbij gebruik van de handelingsadviezen uit de interactiewijzer van Verstegen & Lodewijks. (2009)

Na zes weken heb ik opnieuw een signalering afgenomen. De signalering is aan de hand van de lijsten, observaties en gesprekken met ouders gebeurd.

Uit de signaleringslijsten blijkt een kleine vooruitgang van de risicogroepen. Uit de observaties en gesprekken met ouders komt een grotere positieve vooruitgang van het sociaal welbevinden naar voren. Hierbij is het opvallend dat de vooruitgang uit de signaleringslijsten minder groot is dan de vooruitgang die blijkt uit de observatie en gesprekken met ouders.

Hoofdstuk 1: algemeen idee

§ 1.1 huidige werksituatie

Als je in de Dikke van Dale zoekt naar het woord docent, dan krijg je te lezen dat het iemand is die onderwijs geeft, een leraar, leerkracht.

Leerkracht, het klinkt zo eenvoudig, je geeft onderwijs aan kinderen, punt, geen vragen meer. Maar als je echt voor de klas komt te staan krijg je al snel in de gaten dat het niet alleen het onderwijs geven is. Natuurlijk is het heel belangrijk om de kinderen voldoende te leren, daar gaan ze tenslotte voor naar school! Maar je hebt ook nog te maken met mensen, persoonlijkheden die heel erg verschillend kunnen zijn. Persoonlijkheden die vragen om allerlei verschillende contacten, regels, praatjes, grapjes enz.

En dat is nu juist het leuke aan het zijn van een leerkracht. Je gaat met alle kinderen een band opbouwen, je wilt ieder kind op de best mogelijke manier begeleiden in de ontwikkeling. En dat gaat niet alleen over de cognitieve ontwikkeling, de sociale ontwikkeling is zeker zo belangrijk.

Ik mag mezelf voor het vijfde jaar leerkracht noemen. Ik heb verschillende groepen gehad maar sta dit jaar voor de tweede keer voor groep 3. Ik vind dit een ontzettend leuke groep. Het enthousiasme van de kinderen om echt te gaan leren lezen is heel mooi om te zien. Daarbij blijven de kinderen nog wel jong waardoor ze nog een hele grote fantasie hebben en graag mee gaan in sprookjes en fantasie beelden.

Een aantal jaar geleden kreeg ik het gevoel dat ik wat meer inhoud wilde. Kennis aan kinderen overbrengen, kinderen helpen om wijzer te worden dat is natuurlijk ontzettend leuk en mooi. Maar juist het gedrag van de kinderen sprak mij aan. Hier zijn veel minder duidelijke methodes voor te vinden terwijl het juist zo belangrijk is om kinderen op de juiste manier te behandelen om ze beter te kunnen laten leren. Daarom ben ik in 2008 begonnen met de opleiding gedragsspecialist.

§ 1.2 Verlegenheidsituatie en onderzoeksvraag.

Ik vind het heel belangrijk dat kinderen met veel plezier naar school gaan en dat ze zich veilig voelen in de klas. Samen zit je een heel schooljaar lang 5 dagen per week in een lokaal. Daarom besteed ik ook veel tijd aan mijn klassenklimaat. Ook benoem ik bewust erg veel positieve activiteiten van de kinderen. Ik wil hiermee bereiken dat kinderen positief naar situaties kijken, en positiever gaan denken.

In iedere klas die je hebt, zitten verschillende kinderen. De een komt om de minuut wat vertellen, terwijl de ander juist liever niets zegt. Sommige kinderen zijn een open boek, ook wat betreft gevoelens. Maar juist de kinderen die gesloten zijn, waarvan ik niet meteen duidelijk kan zeggen hoe zij zich voelen spreken mij aan.

Ik vind het belangrijk om met kinderen te praten over hun gevoelens, ook als deze niet prettig zijn. Juist door te praten ga ik kinderen beter begrijpen en kan ik ze ook beter helpen om negatieve gedachten en gevoelens om te gaan zetten in positieve gedachten en gevoelens. Ik ben ervan overtuigd dat het zelfbeeld dat kinderen hebben van zichzelf op school heel erg tekenend is voor het zelfvertrouwen.

Maar het praten met kinderen over gevoelens en gedachten vind ik lastig. Kinderen zijn al snel geneigd om een gewenst antwoord te geven. Ik wil graag gesprekjes met kinderen voeren die wat dieper gaan, waarin ik echt wat te weten kom over de gedachten en gevoelens van kinderen, en waarin ik ze echt kan helpen om zich beter te voelen.

Ik ben dan ook tot de volgende onderzoeksvraag gekomen:

Hoe kan ik het sociaal welbevinden stimuleren bij leerlingen uit groep 3?

Om antwoord op deze vraag te krijgen moet ik eerst meer weten over:

- Wat wordt er verstaan onder het sociaal welbevinden?
- Hoe kan ik het sociaal welbevinden zo objectief mogelijk vaststellen?
- Wat kan ik verwachten van leerlingen uit groep 3 met betrekking tot het praten over gevoelens?
- Welke gesprekstechnieken van het oplossingsgericht werken passen bij leerlingen uit groep 3?
- Wat is er nodig om het sociaal welbevinden van leerlingen in groep 3 bespreekbaar te maken?

§ 1.3 doelstelling van het onderzoek.

Door het uitvoeren van dit onderzoek wil ik een manier ontdekken waarop ik het sociaal welbevinden van kinderen uit groep 3 kan stimuleren. Ik wil meer inzicht krijgen in de gedachten en gevoelens van kinderen om ze gerichter te kunnen helpen. Hoe denken de kinderen over zichzelf, en hoe denken ze dat andere kinderen over ze denken?

Ik wil het sociaal welbevinden stimuleren op een manier die de kinderen op hun gemak stelt en ruimte biedt om te praten over wat de kinderen vinden. Door de interventies wil ik bereiken dat ik de kinderen beter kan begeleiden in de ontwikkeling van hun zelfvertrouwen, en in het hebben van plezier op school.

Hoofdstuk 2: Verkenning

§ 2.1 Sociaal welbevinden

In mijn onderzoek ga ik kijken naar het sociaal welbevinden. Maar wat is nu precies het sociaal welbevinden? Wat is de betekenis en de inhoud van dit begrip? Om duidelijk te maken wat het sociaal welbevinden nu precies betekent ben ik op zoek gegaan naar de inhoud van dit begrip zoals het in verschillende boeken gebruikt wordt. Ik heb de begrippen sociaal en welbevinden gesplitst om een betere omschrijving van de inhoud te kunnen maken.

Betekenis van het begrip sociaal/sociaal gedrag		
Zaal (1978)	Sociale Competentie Observatie Lijst (Scol 2009)	Kijk! Op sociale competentie (2005)
Zaal geeft het begrip sociaal emotioneel gedrag de volgende betekenis: <i>'Sociaal emotioneel gedrag is de manier waarop het kind zich gedraagt en omgaat met anderen.'</i> (Zaal, 1978, blz. 1)	Volgens deze methode bestaat sociaal competent gedrag uit de volgende 3 aspecten: 1. sociale kennis 2. sociale houding 3. sociale vaardigheden	Bij deze methode wordt er onder de sociaal emotionele competentie verstaan: <i>'het vermogen van een mens om adequaat om te gaan met zichzelf, met anderen en met de wereld.'</i> (Bosch & Groenwald, 2005, blz. 17)

Fig. 1: betekenis van het begrip sociaal/sociaal gedrag.

Als ik figuur 1 bekijk dan wordt er in alle drie de gevallen gesproken over de omgang met zichzelf, anderen en de omgeving.

Betekenis van het begrip sociaal welbevinden/ welbevinden		
Engels en Aelterman (jrg. 12, nr. 3)	Weijnen (2006)	Encyclopedie (via www.wikipedia.nl)
In een onderzoek naar welbevinden noemen deze auteurs 3 aspecten waaraan je het welbevinden op school kan meten: 1. tevredenheid over school 2. een positief of negatief gevoel wat voortvloeit uit de tevredenheid 3. en het gedrag wat hierdoor ontstaat.	In het woordenboek is de volgende betekenis te vinden: <i>zich goed & tevreden voelen</i>	In de encyclopedie krijgt het begrip sociaal de volgende betekenis: <i>Het hebben van gevoel voor de behoeften van mensen en de samenleving.</i>

Fig. 2: betekenis van het begrip sociaal welbevinden/welbevinden.

Conclusie:

De gevonden beschrijvingen komen allemaal redelijk met elkaar overeen. Voor mijn onderzoek heb ik gekozen voor de volgende betekenis van het woord *Sociaal welbevinden*:

Het vermogen van een persoon om op de juiste manier met zichzelf, anderen en de wereld om te gaan zodat de persoon zelf en anderen, deze manier als goed en prettig ervaren.

§ 2.2 Welbevinden vaststellen.

2.2.1 algemeen

In de vorige paragraaf is de betekenis voor het begrip sociaal welbevinden vastgesteld. In deze paragraaf ga ik onderzoeken welke manier ik ga gebruiken in mijn onderzoek om het sociaal welbevinden zo objectief mogelijk vast te stellen.

Uit de betekenis rollen de volgende aspecten waar ik naar moet gaan kijken om het sociaal welbevinden vast te stellen:

- De sociale vaardigheden van de persoon zelf.
- Het inzicht/gevoel van de persoon zelf.
- Het inzicht gevoel van anderen over de persoon.

Om inzicht te krijgen in de voorkeuren van leerlingen in de omgang met klasgenoten wordt er op dit moment bij ons op school gewerkt met een sociogram. Hiermee kun je zien hoe kinderen op sociaal gebied en op werk gebied met elkaar samen zouden willen spelen en werken. Dit instrument ga ik dan ook gebruiken om inzicht te krijgen in de gevoelens en gedachten van klasgenoten over elkaar.

Als leerkracht heb je ook een bepaald gevoel/inzicht in de leerling. Dit komt naar boven bij het invullen van een observatieformulier en het dagelijkse observeren wat je in de klas doet.

Er zijn verschillende observatieformulieren op het sociaal emotionele gebied. Ik heb een aantal van deze formulieren bekeken en beschreven in figuur 3:

Naam methode/observatie lijst:	Korte inhoud	Beoordeling
Sociaal emotionele competentie (Bosch en Groenwald, 2005)	Kijkt naar de volgende categorieën: - initiatief nemen - werkhouding - uiten eigen gevoelens - hulp vragen - rekening houden met (gevoelens) anderen	Ik vind de scorings - mogelijkheden erg beperkt. Dit is een lijst die je voor een grove scoring gebruikt. Het geeft alleen informatie over opvallende kinderen, nog niet specifiek genoeg.
Goed gedaan (Malmberg, 2009)	Kijkt naar verschillende categorieën voor zelfkennis en voor omgang met anderen.	Geschikte lijst voor een eerste signalering. Je krijgt een beeld van de gemiddelde kinderen en ziet welke kinderen je verder moet gaan bekijken.
Scol (Kwintessens, 2009)	Kijkt naar de volgende categorieën: - ervaringen delen - aardig doen - samen spelen en werken - een taak uitvoeren - jezelf presenteren - een keuze maken - opkomen voor jezelf - omgaan met ruzie Er is ook een leerlingenlijst waarmee je inzicht kunt krijgen in het zelfbeeld van de leerling op het sociale gebied.	Deze lijst biedt een duidelijk beeld van het inzicht van de leerkracht in de kinderen. Wel is het nodig om de opvallende kinderen verder te gaan 'bekijken' om een wat preciezer beeld te krijgen van het kind. Ik vind het prettig dat deze methode ook een lijst heeft voor leerlingen. Voor onderbouw leerlingen is deze lijst nog wel moeilijk maar door de duidelijke uitleg biedt het wel mogelijkheden om samen met de kinderen over enkele items te praten.

Beter omgaan met jezelf, anderen en de wereld...

Onderzoek naar het stimuleren van sociaal welbevinden.

Josta Froon 2128295

versie: 13 mei 2010.

Competentie methodiek (Deley, 2004)	Kijkt naar de volgende categorieën: - denken alleen - doen alleen - voelen alleen - denken samen - doen samen - voelen samen	Dit is een uitgebreide methode waarmee je beter inzicht krijgt in de kinderen. Er worden hulp teksten en handelingswijzers aangeboden om het kind beter te begrijpen en kunnen helpen.
Bots vragenlijst & Interactiewijzer (Verstegen en Lodewijks, 2009)	Kijkt naar de volgende categorieën: - relatie kind – opvoeder - relatie opvoeder – kind - relatie kind – kinderen - relatie kinderen – kind Deze methode gaat ervan uit dat het gedrag van het kind een wisselwerking is met de mede leerlingen en leerkracht. Het wordt bij beide partijen neergelegd. De oplossing moet dus ook van beide partijen komen.	Biedt een duidelijk beeld van de vaardigheden van het kind in relatie tot klasgenoten en in relatie tot leerkracht. Je krijgt een duidelijke uitwerking in categorieën waardoor het makkelijker wordt om gerichte hulp te geven. De positieve insteek van dit instrument spreekt me erg aan. Niet alleen het kind heeft hulp nodig maar ook de leerkracht of leerlingen moeten zich aanpassen. Het gaat hier dus voornamelijk om het veranderen van gedrag om een andere situatie te laten ontstaan. In paragraaf 2.1 heb ik het sociaal welbevinden omschreven als <i>'Het vermogen van een persoon om op de juiste manier met zichzelf, anderen en de wereld om te gaan zodat de persoon zelf, en anderen, deze manier als goed en prettig ervaren.'</i> Bij deze beschrijving en de Bots vragenlijst zie je de overeenkomst van het kijken naar eigen gedrag en de beoordeling van jezelf en anderen op dit gedrag. Deze lijst vind ik erg geschikt om opvallende kinderen beter te gaan bekijken.

Fig. 3: overzicht methodes/observatie lijsten van sociaal – emotionele ontwikkeling.

2.2.2 conclusie

Voor mijn onderzoek ga ik gebruik maken van de volgende lijsten/methodes:

Scol leerlingenvragenlijst om enigszins inzicht te krijgen over het zelfbeeld van de leerling. Ik gebruik deze lijst als houvast tijdens een persoonlijk gesprekje met de leerling. De leerlingen zijn nog te jong om deze lijst volledig zelf te kunnen beantwoorden. De items die op deze lijst staan zijn wel goed te gebruiken in een gesprek met kinderen, het taalgebruik moet natuurlijk wel aangepast worden aan de leeftijd van het kind.	Sociogram om een beeld te krijgen van de gedroomde of gewenste situatie van samenwerken en spelen met klasgenoten van een leerling. Scol vragenlijst om mijn eigen gedachten & observaties over een leerling overzichtelijk op papier te krijgen	Bots vragenlijst & interactiewijzer om te kijken of de opvallende kinderen uit de Scol vragenlijst op het gebied van sociale vaardigheden wat extra oefening nodig hebben om zich sociaal beter in de klas te kunnen handhaven.
Dit geeft een beeld van het: Zelfbeeld Hoe zie je jezelf? Zelfvertrouwen	Dit geeft een beeld van het: Beeld van anderen Hoe zien anderen jou?	Dit geeft een beeld van de: Vaardigheden Wat heb je voor sociale vaardigheden in huis om met anderen om te gaan?

Fig. 4: overzicht van lijsten/methodes.

Door het sociaal welbevinden op te splitsen in zelfbeeld, het beeld van anderen en sociale vaardigheden heb ik drie punten gekregen waarop ik leerlingen ga scoren. Aan de hand van de uitkomsten van de scoring blijkt welke kinderen er op welk gebied een ondersteuningsbehoefte hebben.

Aan de hand van de ingevulde interactiewielen bekijk ik welk leerkracht gedrag ik wel of juist niet moet tonen bij de leerling. Ik kijk welke ondersteuningsbehoefte(n) een leerling nodig heeft en hoe ik mijn gedrag daar op aan kan passen.

Ik wil hiermee bereiken dat ik de kinderen een beter afgestemde begeleiding kan bieden op een manier die aansluit bij de behoeftes. De kinderen zullen zich hierdoor prettiger en beter begrepen voelen.

Voor mijzelf hoop ik hiermee te bereiken dat ik meer inzicht in de ondersteuningsbehoefte(n) van de kinderen krijg, en daardoor meer praktische handvatten heb om mijn gedrag aan te passen aan het gedrag van de kinderen.

§ 2.3 Verwachtingen van een gesprek.

Ik weet nu op welke manier ik het sociaal welbevinden vast wil gaan stellen. Na het vaststellen wil ik met een groepje kinderen in gesprek gaan met als doel om het sociaal welbevinden te stimuleren. In deze paragraaf ga ik op zoek naar verwachtingen die ik mag hebben bij het voeren van deze gesprekken.

2.3.1 Theorie

Marx (2008) beschrijft de kleuterleeftijd als een tijd waarin een kind leeft in twee werelden, de 'echte wereld' en een 'fantasie wereld'. Vanaf een jaar of 6 wordt de fantasiewereld steeds meer op de werkelijkheid gebaseerd. Er worden nog wel fantasie spelletjes bedacht maar die zijn voornamelijk gericht op situaties die wel echt kunnen gebeuren.

Vanaf 6 jaar gaat een kind zich steeds meer inleven in een ander. Kinderen gaan beseffen dat iedereen een eigen kijk op gebeurtenissen heeft, en dat iedereen daar een ander gevoel bij kan hebben. Langzaam maar zeker ontdekken de kinderen dat je rekening moet gaan houden met elkaar.

De kinderen worden steeds minder egocentrisch. Ook gaan de leeftijdsgenoten een grotere rol spelen. Kinderen gaan steeds meer op elkaar letten en van elkaar leren.

Marx noemt de volgende sociale vaardigheden op die kinderen in de leeftijd van 6-8 jaar zich eigen gaan maken:

- assertiviteit: opkomen voor jezelf
 - zeggen wat je denkt, voelt of wilt
 - voor jezelf opkomen en nee zeggen als je iets niet wilt
 - iets durven vragen aan een ander (hulp/spelen, in gesprek komen)
 - je verdedigen (liefst met woorden)
- Sensitiviteit: rekening houden met een ander
 - luisteren naar een ander
 - in de ander inleven
 - wachten op je beurt
 - voor een ander opkomen
 - complimentjes geven

Kohnstamm (2009) geeft aan dat kinderen vanaf 6 jaar in staat zijn om emoties te herkennen, bij verschillende situaties kunnen de kinderen passende emoties benoemen. Dit gebeurt nog heel erg rechtlijnig, als iemand je duwt ben je boos, als je een koekje krijgt ben je blij. Er zijn nog niet veel uitzonderingen op mogelijk.

Hoe ouder kinderen worden hoe meer overwegingen ze kunnen betrekken bij het benoemen van emoties, iemand kan heel blij zijn met een goed cijfer maar tegelijkertijd ook heel erg verdrietig omdat hij net iets heel vervelends heeft meegemaakt.

Selman geeft in ditzelfde boek een aantal niveaus weer over het sociaal perspectief van kinderen. Hierin komt naar voren dat kinderen in de leeftijd van 6 - 8 jaar beseffen dat iedereen een gebeurtenis anders kan beleven, je weet alleen niet hoe.

Rothenberg, in Kohnstamm (2009) geeft hierbij ook nog aan dat kinderen van 6 - 7 jaar het lastig vinden om zich in te leven in gevoelens van anderen die zij niet kennen. Ook zijn deze kinderen meer geneigd om een neutrale opsomming van de gebeurtenissen te geven zonder de bijbehorende gevoelens te benoemen.

2.3.2 Praktijk

Als ik naar mijn eigen ervaringen kijk dan merk ik dat kinderen bij een gebeurtenis een passende emotie kunnen benoemen. Bijvoorbeeld als we in de rij gaan staan. Soms wordt er wat geduwd om zo veel mogelijk vooraan te kunnen gaan staan. Als ik dan vraag aan de 'duwer' hoe de ander zich zal voelen kan het kind benoemen dat de ander zich nu niet leuk voelt en misschien wel boos is.

Ik merk heel duidelijk tijdens gesprekken met kinderen dat zij wel in staat zijn om over de gevoelens van anderen na te denken. Ze hebben hier alleen wel een hulpje bij nodig.

Ik merk in mijn eigen klas dat ik heel vaak vraag naar de emoties van anderen. "Hoe denken jullie dat ... zich nu voelt? Waarom denk je dat? Hoe zou jij je op zo'n moment voelen?" De kinderen kunnen dit goed aangeven en benoemen.

Voorbeeld bij het oplossen van een ruzie om een potlood.

Driekus en Wessel zitten in een groepje een tekenopdracht te doen. Er moest samen gedaan worden met één bakje potloden. Driekus had drie kleuren in zijn hand omdat hij die kleuren steeds nodig had voor zijn tekening. Wessel had rood nodig voor zijn tekening, Driekus had dit potlood in zijn hand en was er niet mee aan het kleuren. Na een keer vragen kreeg Wessel het potlood niet, dus pakte hij het af omdat Driekus het op dat moment toch niet gebruikte.

Dit viel natuurlijk niet helemaal in goede aarde bij Driekus die het bij mij kwam vertellen. We hebben Wessel er even bijgehaald. Allebei de jongens hebben hun verhaal gedaan. Op mijn vraag of Driekus snapte dat Wessel het rode potlood ook even wilde gebruiken kon Driekus heel begrijpend antwoorden. Hij begreep dat het voor Wessel niet fijn was om te moeten wachten op het potlood. Wessel kon ook heel goed benoemen dat hij het beter nog een keer had kunnen vragen en anders even naar mij toe had moeten komen. Wessel begreep dat Driekus boos was omdat hij het potlood had afgepakt. De jongens hebben toen beide afgesproken dat Wessel het potlood kreeg en als hij klaar was gaf hij het weer aan Driekus.

Ik merk dat ik als leerkracht moet sturen in het gesprek, ik stel dan vragen als: *hoe denk je dat Driekus zich voelde toen je het potlood afpakte? Wat had je beter kunnen doen? Wat was er dan anders gegaan?*

De kinderen kunnen deze vragen dan wel beantwoorden, ze zijn alleen nog niet in staat om dit uit zichzelf zo te benoemen.

2.3.3 Conclusie:

Volgens de theorie hebben kinderen uit groep 3 behoefte aan een fantasiewereld die op de werkelijkheid is gebaseerd.

Kinderen in deze leeftijd kunnen zich gedeeltelijk inleven in emoties van anderen, als zij zelf bekend zijn met deze emoties. Allereerst is het dus belangrijk om te kijken welke emoties bij de kinderen bekend zijn.

Het inleven in gevoelens van anderen gebeurt nog heel rechtlijnig volgens de vaste emoties die passen bij een bepaalde gebeurtenis. Plaatjes of voorbeelden waarover ik wil gaan praten moeten dus een duidelijk te herkennen emotie bevatten.

Kinderen uit groep 3 beseffen dat iedereen een gebeurtenis anders beleeft maar ze kunnen nog niet benoemen hoe een ander de gebeurtenis beleeft. Hierdoor moet ik proberen om in mijn gesprekken de kinderen zich te laten voorstellen dat zij degene zijn waar we over praten. Bijvoorbeeld bij een plaatje: *Stel je voor dat jij het meisje op het plaatje bent.*

Voor mijn onderzoek betekent dit dat ik heel dicht bij de ervaringen van de kinderen moet blijven. Ik moet niet teveel over anderen gaan praten. Bij gesprekken ga ik gebruik maken van afbeeldingen, activiteiten of materiaal dat aansluit bij het onderwerp, dit moet niet teveel op fantasie gericht zijn, het moet herkenbaar voor de kinderen zijn.

§ 2.4 Gesprekstechnieken.

2.4.1 theorie

Het doel van dit onderzoek is het stimuleren van het sociaal welbevinden. In deze paragraaf ga ik op zoek naar manieren om gesprekken te voeren met kinderen over het sociaal welbevinden.

De Jong & Berg (2004) beschrijven in hun boek het oplossingsgericht werken. Deze manier gaat er vanuit dat iedereen competent is en zelf dingen kan veranderen om een situatie te verbeteren.

Het oplossingsgericht werken gaat uit van een probleem, hetzij ingebracht door de gesprekspartner of door mij als leerkracht. Aan de hand van het probleem ga je op zoek naar uitzonderingen. Wanneer komt het probleem niet of minder voor? Deze situatie ga je helemaal uitpluizen om erachter te komen hoe de uitzondering tot stand is gekomen. Met behulp van de gevonden informatie kan het kind leren/inzien hoe het deze situatie vaker voor kan laten komen.

In een oplossingsgericht gesprek komen een aantal stappen voor:

1. Rolverheldering
2. Probleem omschrijving/context verhelderen
3. Doel formuleren (wondervraag)
4. Schalen
5. Uitzonderingen
6. Pauze inlassen
7. Brug
8. Taak (suggesties)

De belangrijkste stappen beschrijf ik kort hieronder:

Stap 3: Doel formuleren.

In een gesprek moet je allereerst het doel duidelijk krijgen, het is belangrijk dat het doel bij het kind zelf ligt, het kind moet willen veranderen, niet anderen moeten veranderen. Ook is het heel erg belangrijk dat het doel benoemt wat je WEL zou willen. Het accent ligt op het positieve, niet op het negatieve. Tijdens het gesprek ben je continu op zoek naar uitzonderingen op het probleem. Wanneer was het probleem wat minder aanwezig, hoe kwam dit?

Stap 4: schalen

De Jong & Berg (2004) spreken binnen het oplossingsgericht werken over de schaalvraag. Als je in het gesprek duidelijk hebt waar je aan wilt gaan werken laat je de gesprekspartner zelf vertellen waar, op een schaal van 0 tot 10, de gesprekspartner zich al bevindt. Vervolgens beschrijf je de stap ervoor en de stap erna. Zo ontstaan kleine stapjes waaraan je kunt gaan werken om uiteindelijk het probleem opgelost te hebben.

Stap 5: uitzonderingen

Tijdens het voeren van een gesprek is de houding van de gespreksleider heel erg belangrijk. De zogenoemde "vaardigheden om niet te weten" (De Jong & Berg, 2004) spelen hierbij een hele grote rol.

De wondervraag is heel belangrijk in het oplossingsgerichte gesprek. Hiermee laat je de gesprekspartner voorstellen dat er een wonder is gebeurd, het probleem waar over is gesproken is er niet meer, je weet het alleen zelf nog niet. Hoe zou je dit merken? Ook hier ga je de antwoorden van de gesprekspartner uitpluizen om erachter te komen wat er nu precies bedoeld wordt, alles moet heel erg concreet beschreven worden.

Ik denk dat deze vraag de kinderen van mijn doelgroep heel erg aanspreekt. Het is voor een deel gerelateerd aan de werkelijkheid, het gaat over datgene waar het kind over heeft gesproken. Daarbij wordt er ook een beroep gedaan op de fantasie van de kinderen. Marx (2008) beschreef dat de kinderen in de leeftijd van 6 - 7 jaar daar juist behoefte aan hebben.

Beter omgaan met jezelf, anderen en de wereld...

Onderzoek naar het stimuleren van sociaal welbevinden.

Josta Froom 2128295

versie: 13 mei 2010.

Ook Jackson & McKergow (2002) spreken over een manier die gericht is op het oplossen van de problemen. Hierbij is de positieve insteek ook de sleutel. Zij nemen dezelfde stappen als De Jong en Berg (2004) in een gesprek. De benamingen zijn een klein beetje anders. In figuur 5 kun je de overeenkomsten zien:

Berg & Jong (2004)	Jackson & McKergow (2002)	Overeenkomsten
Klacht/geschiedenis	Platform	Beide kijken hier naar het vertrekpunt, wat is de klacht. De nadruk ligt op wat er al goed gaat.
Doelformulering (wondervraag)	Wolk	Hoe ziet de situatie er uit als het probleem er niet meer is?
Uitzonderingen	Pluspunten	Welke momenten lijken al op de droomsituatie, hoe zien die momenten eruit? Hoe komen ze tot stand?
Schalen	Schaal	Op een schaal benoemen waar je nu al zit, hoe komt het dat je al op dat punt bent aangekomen?
Complimenten	Duim	Alle positieve punten benoemen. Het gevoel geven dat de cliënt al heel goed bezig is, competent is!
Brug		Dit is een samenvatting van al het geen besproken is. Jackson & McKergow hebben hier geen punt van gemaakt maar passen het wel toe in het gesprek.
Taak/suggesties	Trap	Met behulp van de schaal of de wondervraag kleine stapjes benoemen die het mogelijk maken dichterbij het wonder of de wolk te komen.

Fig. 5: overzicht oplossingsgerichte gesprekken.

Als je figuur 5 bekijkt dan zie je dat de manieren van handelen eigenlijk alleen maar overeenkomsten hebben.

Mijn onderzoek ga ik uitvoeren met kinderen uit groep 3. Deze kinderen komen niet vrijwillig naar mij toe om te praten over het sociaal welbevinden. Dit maakt deze kinderen volgens De Jong & Berg (2004) tot gestuurde cliënten. Ook zijn de kinderen in mijn onderzoek nog niet volledig in staat om over hun eigen gedachten en gevoelens te praten.

Om voldoende informatie uit de kinderen te krijgen is het volgens de auteurs belangrijk om veel relatievragen te gebruiken. Hiervoor moet je eerst verkennen wie de belangrijke anderen voor het kind zijn. Door deze informatie te gebruiken in relatievragen wordt het voor kinderen makkelijker om beschrijvingen van veranderingen te geven. Het is heel belangrijk om oprecht en geïnteresseerd te blijven.

2.4.2 praktijk

De manier van het oplossingsgericht werken spreekt mij heel erg aan, omdat ik het heel erg belangrijk vind om naar positieve aspecten te kijken. Ik geloof dat kinderen meer leren en meer zelfvertrouwen krijgen door een positieve benadering dan door een negatieve benadering. Door de kinderen te helpen met duidelijkheid te verkrijgen in zichzelf, krijg ik meteen ook meer inzicht in de gedachten en gevoelens van de kinderen.

Ik denk dat de wondervraag kinderen in de leeftijd van 6 - 7 jaar heel erg kan gaan prikkelen. De kinderen in mijn klas vinden het ontzettend leuk om mee te gaan in een fantasie waarin ze zelf een rol spelen.

De schaalvraag gebruik ik af en toe al in mijn klas. Het verbaast mij elke keer weer hoe eerlijk kinderen kunnen antwoorden op een schaalvraag, ook als het wat minder goed is gegaan!

Ik heb de schaalvraag bij Driekus gebruikt voor het buiten spelen. Hier ontstonden vaak conflicten, door de schaalvraag te gebruiken kon hij zelf na het spelen aangeven hoe het is gegaan. Door zijn eigen beschrijving liet hij vaak al merken dat hij heel goed wist wanneer het wat minder was gegaan. Als we dan naar een stapje hoger gingen kijken kon Driekus zelf benoemen wat hij dan anders zou gaan doen en hoe ik dat zou gaan merken. Voor Driekus en mij was dit een hele prettige manier, ik werd niet boos, Driekus kreeg steeds meer inzicht en langzaam maar zeker ging het buiten spelen ook beter.

In mijn klas ben ik dit jaar begonnen met het voeren van oplossingsgerichte gesprekken. Ik heb hierdoor ervaren hoeveel inzicht kinderen al hebben in hun eigen functioneren. Ook konden de kinderen al heel precies benoemen wat er gebeurde waardoor 'het probleem' ontstond. Samen werd het zo heel eenvoudig om stapsgewijs een oplossing te vinden. Ik en de kinderen hebben allemaal een goed gevoel over deze manier van gesprekken voeren. Je bent allemaal veel meer betrokken omdat de informatie echt uit het kind komt. Het kind heeft hierdoor veel meer het gevoel gekregen dat het daadwerkelijk in staat is om een probleem op te gaan lossen.

2.4.3 conclusie:

Mijn onderzoeksvraag gaat over het stimuleren van het sociaal welbevinden. In mijn gesprekken ga ik me richten op de kinderen die laag scoren op het gebied van sociaal welbevinden in de signalering.

Het oplossingsgericht werken richt zich op een verandering van een probleem met de insteek om daarmee ook de omgeving en bijbehorende factoren te veranderen. Dit sluit heel goed aan bij de werkwijze van de Interactionele benadering. (Verstegen & Lodewijks, 2009)

In de gesprekken met kinderen is het heel erg belangrijk om samen met de kinderen een doel vast te stellen. Omdat voor ieder kind het doel anders kan zijn ga ik deze gesprekken individueel voeren. Hierdoor hoop ik voor ieder kind de ruimte en vrijheid te creëren om zelf een doel te benoemen/zoeken waar we aan gaan werken. Om de gesprekken aan te laten sluiten bij de belevingswereld van de kinderen wil ik gebruik maken van situatie kaartjes en materiaal waarmee we situaties uit onze gesprekken na kunnen tekenen en spelen. Hiermee kom ik tegemoet aan de behoeftes en beperkingen van kinderen uit groep 3 zoals beschreven in paragraaf 2.3.

Om mijn gesprekken voor te bereiden, en als leidraad ga ik gebruik maken van de protocollen voor oplossingsgerichte gesprekken uit het boek van De Jong & Berg (2004, blz.304 + 305) Zie ook voor deze formulieren bijlage 1 en 2 (Formulieren oplossingsgerichte gesprekken, eerste gesprek en vervolg gesprekken)

§ 2.5 Interventies

2.5.1 algemeen

In de signaleringsfase van mijn onderzoek ga ik gebruik maken van de Interactionele benadering door het gebruik van de Bots vragenlijst. (Verstegen & Lodewijks, 2009) Deze vragenlijst geeft inzicht in vier interactie stijlen die leerlingen kunnen hebben in relatie tot volwassenen en in relatie tot andere kinderen:

De vragenlijst is gesplitst in een A en een B deel. Het A deel gaat over de relatie van het kind met de opvoeder. Het B deel gaat over de relatie van het kind met andere kinderen.

- A1: inventariseert in welke mate het kind sociale vaardigheden beheerst in relatie tot de opvoeder.
- A2: inventariseert de reacties van de opvoeder op het kind.
- B1: inventariseert in welk mate het kind sociale vaardigheden beheerst in relatie tot andere kinderen.
- B2: inventariseert de reacties van andere kinderen op het kind.

In deze punten zie je sociale vaardigheden samen met reacties van anderen op vertoond gedrag terugkomen.

Met kinderen die in mijn signalering laag scoren op het gebied van sociaal welbevinden ga ik gesprekken voeren die gericht zijn op het veranderen van gedrag om hoger te scoren op de signalering van het sociaal welbevinden.

Naast deze gesprekken wil ik ook korte interventies uit gaan voeren met betrekking op sociale vaardigheden, reacties van anderen en gevoel van eigenwaarde bij de kinderen zelf.

Door de gesprekken en interventies wil ik bereiken dat de kinderen meer vaardigheden aanleren om het eigen gedrag te veranderen. Door dit veranderende gedrag hoop ik dat het sociaal welbevinden van de kinderen zal toenemen.

Om kinderen meer sociale vaardigheden aan te leren ben ik op zoek gegaan naar materialen om dit te stimuleren. Ik heb hiervoor eerst gekeken naar wat ik al doe en wat ik in mijn directe omgeving voor bruikbaar materiaal tegenkom.

Naam materiaal	Werkwijze	Beoordeling
Droomkaartjes (Malmberg 2009)	Individueel of klassikaal De kinderen mogen een droom kaartje trekken waar ze alleen of met elkaar over gaan nadenken en praten. Op de kaartjes staan vragen als 'welk dier zou jij willen zijn' enz. Door hier over te gaan praten, oefenen de kinderen in het contact leggen met elkaar, en de kinderen leren elkaar beter kennen.	Ik vind de kaartjes geschikt om in te zetten bij het stimuleren van een sociaal gesprekje met een kind of bij kinderen onderling.
Eigenwijsjes (Westerkamp van Beers, 2003)	Individueel, in kleine groep Het kind trekt een persoonlijk "EigenWijsje", De spreuk van het kaartje wordt een week lang behandeld. De korte krachtige zin geeft een steuntje in de rug en versterkt het zelfvertrouwen, zelfbeeld en zelfbewustzijn.	Deze kaartjes stimuleren met een spreuk en plaatje het zelfvertrouwen van de kinderen. Het is een mooie aanleiding om op een positieve manier te gaan praten over ervaringen van de dag of week.

Beter omgaan met jezelf, anderen en de wereld...

Onderzoek naar het stimuleren van sociaal welbevinden.

Josta Froon 2128295

versie: 13 mei 2010.

Zonnetje van de week (Seminarium voor Orthopedagogiek 2005)	Klassikaal Iedere week is een ander kind het zonnetje van de week. Een week lang staat je naam op een zon en daarbij schrijven de kinderen uit de klas iets positiefs op over het kind.	Een mooie manier om klasgenoten waardering naar elkaar toe te laten uitspreken.
Zo-doe-ik-dat-kaart. (Malmberg 2009)	Individueel, klassikaal. De 'ik-let-op-leuke-dingen-kaart' is geldig voor een week. Iedere dag schrijft het kind een ding op wat leuk was die dag. Hier kan je als leerkracht met het kind over praten, maar ook de kinderen onderling kunnen hier over praten.	Ik vind dit een goede manier om aandacht te geven aan de dag die geweest is. Wel vind ik hier grote overeenkomsten met de Eigenwijsjes. De Eigenwijsjes richten de aandacht op één specifieke spreuk, hier ligt het onderwerp wat meer open.
Een doos vol gevoelens (Kog & Moons)	Individueel, groepjes, klassikaal Aan de hand van situatieplaatjes of gebeurtenissen van kinderen ga je praten over de gevoelens van de personen die het mee hebben gemaakt.	Deze materialen zijn heel goed te gebruiken bij het praten over gevoelens. Door de situatie kaartjes kunnen kinderen zich inleven in de situatie en kan het gesprek eerst gaan over de gevoelens van de betrokken mensen. Later kan je dit uitbreiden door verder te vragen of de kinderen dit soort gevoelens ook wel eens mee hebben gemaakt, wat voel je dan, wat doe je dan? Wat zou een goede manier zijn om dan te reageren, waarom?

Fig. 6: Materialen voor sociale interventies.

In figuur 6 vind je de materialen die ik nu al tegen ben gekomen. Ik denk dat hier voldoende bruikbaar materiaal bij zit om een begin te maken met het stimuleren van het sociaal welbevinden bij leerlingen.

Ikzelf maak al gebruik van de Eigenwijsjes (Westerkamp - van Beers, 2003) en het Zonnetje van de week. Op deze manier probeer ik bij kinderen het positieve kijken naar jezelf en naar anderen te stimuleren. Van ouders hoor ik terug dat kinderen dit heel erg prettig beleven. De kinderen gebruiken de spreuk van het eigenwijsje regelmatig ook thuis, dan benoemen ze thuis ook hoe de spreuk ze heeft geholpen.

2.5.2 conclusie

Tijdens mijn onderzoek wil ik het volgende materiaal gaan toepassen.

- Eigenwijsjes: 1 x per week met de opvallende kinderen van de Bots vragenlijst.
- Zonnetje van de week: 1 x per week wordt een leerling het zonnetje van de week.
- Droomkaartjes: minimaal 2 x per week in een coöperatieve vorm, in kleine groepjes praten over het getrokken droom kaartje.
- Een doos vol gevoelens: 1 x per week een activiteit waarbij we praten over de gevoelens van mensen en hoe je daarmee om zou kunnen gaan.

Hoofdstuk 3: plan van aanpak

§ 3.1 Opzet van het onderzoek & onderzoeksmiddelen.

In hoofdstuk 2 heb ik me verdiept in de theorie rondom mijn onderzoeksvraag:

Op welke manier kan ik het sociaal welbevinden stimuleren bij een leerling uit groep 3?

Aan de hand van de bekeken theorie en praktijk ben ik tot het volgende verbeterplan gekomen om het sociaalwelbevinden te stimuleren.

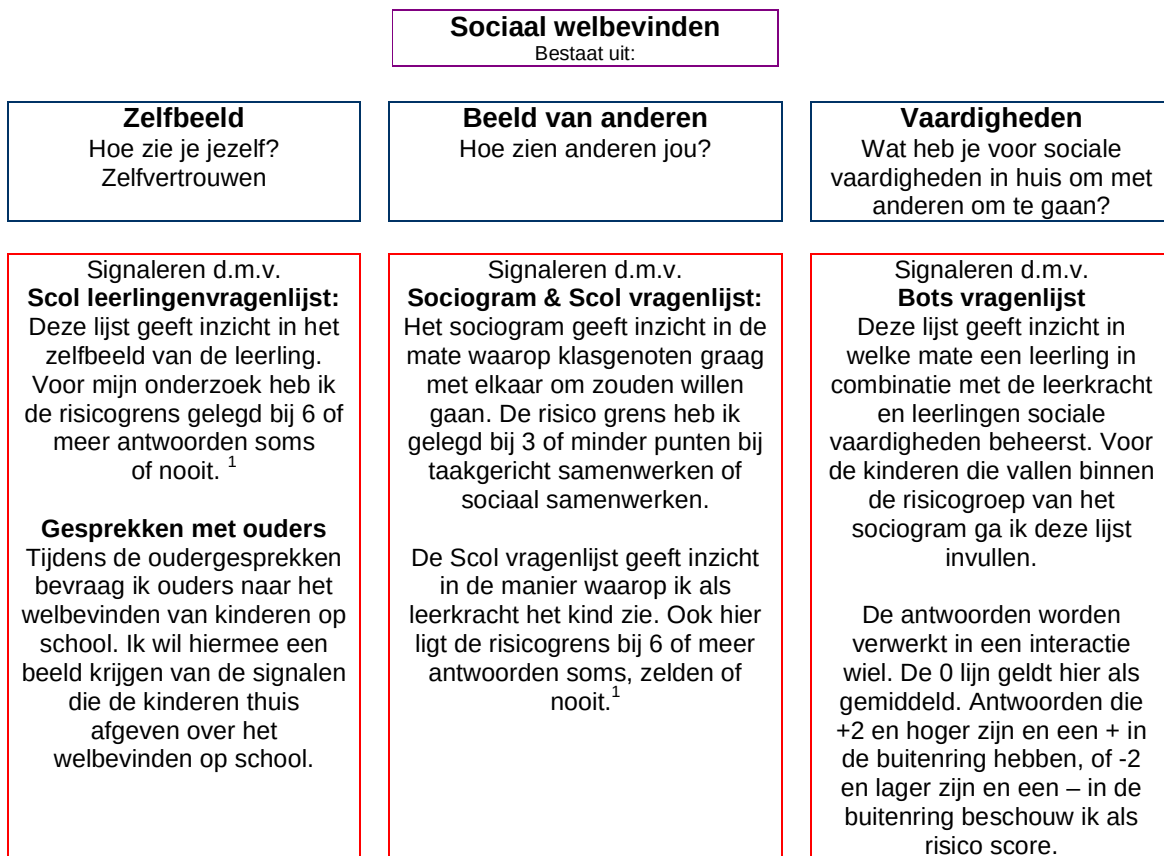
Zoals in figuur 7 te zien is, kan je het sociaal welbevinden op splitsen in 3 onderwerpen: zelfbeeld, beeld van anderen en vaardigheden.

Door middel van signalering kan je er achter komen welke kinderen ondersteunings-behoefte(n) hebben op één van deze gebieden. Door een periode lang aan deze ondersteuningsbehoefte(n) aandacht te geven zal in een tweede signalering blijken dat de kinderen een hoger sociaal welbevinden hebben.

Op het gebied van zelfbeeld ga ik gesprekken voeren met kinderen en Eigenwijsjes (Westerkamp – van Beers, 2003) trekken.

Op het gebied van het beeld van anderen ga ik werken met het Zonnetje van de week (Seminarium voor Orthopedagogiek 2005) en Droomkaartjes (Malmberg, 2009)

Op het gebied van vaardigheden ga ik werken met een Doos vol gevoelens (Kog en Moons) en hiernaast ga ik werken aan mijn eigen leerkrachtgedrag aan de hand van de handelingsadviezen uit de Interactiewijzer (Verstegen & Lodewijks, 2009)

¹ Voor deze risicogrens ben ik uit gegaan van een 80% goed score zoals we deze op school al gebruiken. Met goed bedoel ik in dit geval het antwoord geregeld of vaak. 20% van 26 antwoorden is 5,2 antwoorden. Dit betekent dat de risico score ligt bij het geven van 6 of meer antwoorden: soms, zelden of nooit.

Beter omgaan met jezelf, anderen en de wereld...

Onderzoek naar het stimuleren van sociaal welbevinden.

Josta Froon 2128295

versie: 13 mei 2010.

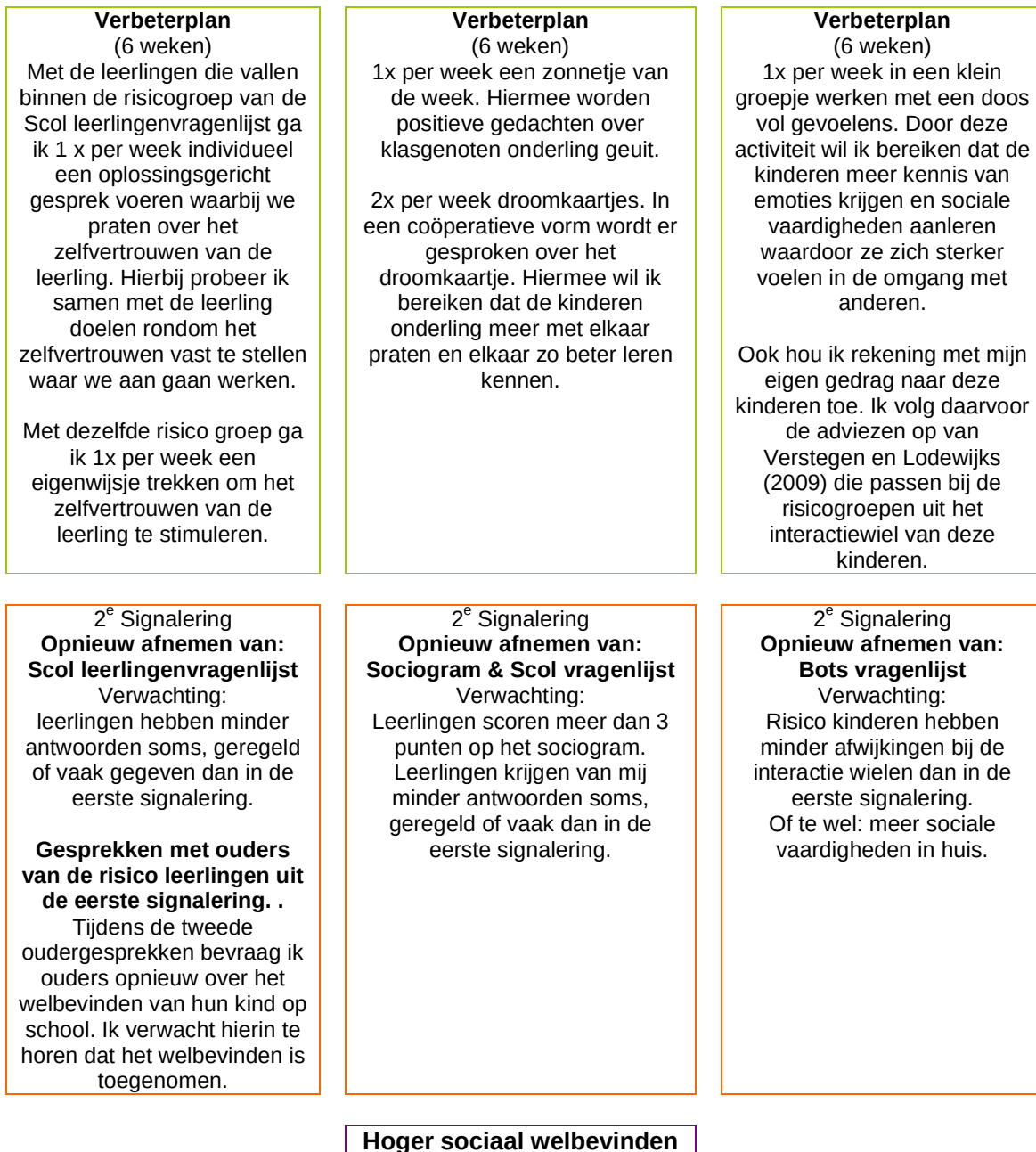

Fig. 7: Onderzoeksopzet.

§ 3.2 Onderzoeksgroep & tijdspad.

In mijn onderzoek werk ik met kinderen uit groep 3. Naar aanleiding van de eerste signalering bepaal ik welke kinderen er binnen de risico groepen vallen. Tijdens het onderzoek werk ik met de volgende risicogroepen:

- Zelfbeeld
- Beeld van anderen
- Sociale vaardigheden

Gedurende zes weken besteed ik aandacht aan deze onderwerpen. Na afloop van de onderzoeksperiode neem ik een tweede signalering af om te kijken of, en hoe de kinderen vooruit gegaan zijn.

Ik heb voor mijn onderzoek het volgende tijdsschema gemaakt:

Week 1 & 2:	1 ^e signalering en vaststellen van de risicogroepen.
Week 3 tot 8:	uitvoeren van verbeterplan.
Week 9:	2 ^e signalering en reflecteren op het verbeterplan.
Week 10:	aanbevelingen schrijven.

In figuur 8 staat de volledig uitgewerkte tijdsplanning voor het onderzoek.

Beter omgaan met jezelf, anderen en de wereld...

Onderzoek naar het stimuleren van sociaal welbevinden.

Josta Froon 2128295

versie: 13 mei 2010.

Tijdsplanning onderzoek

Zelfbeeld Week 1: (15 – 19 feb.) Gesprek voeren met Lindsey Gesprek voeren met Sanne Eigenwijsjes trekken met zorg groep zelfbeeld.	Beeld van anderen Week 1: (15 – 19 feb.) Zonnetje van de week Hele groep Droomkaartjes trekken met de hele klas verdeeld in kleine groepjes Coöperatieve activiteiten met de hele klas doen.	Sociale vaardigheden Week 1: (15 – 19 feb.) Leerkracht gedrag aanpassen Leefstijl, thema 4 les 1: Fijn of vervelend. Doos vol gevoelens: oefenen met aangeven fijn en vervelend
Week 2: (1 – 5 maart) Gesprek voeren met Lindsey Gesprek voeren met Sanne Eigenwijsjes trekken met zorg groep zelfbeeld.	Week 2: (1 – 5 maart) Zonnetje van de week Hele groep Droomkaartjes trekken met de hele klas verdeeld in kleine groepjes Coöperatieve activiteiten met de hele klas doen.	Week 2: (1 – 5 maart) Leerkracht gedrag aanpassen Leefstijl, thema 4 les 2: Lachen of huilen Doos vol gevoelens: oefenen met herkennen van blij en boos
Week 3: (8 - 12 maart) Gesprek voeren met Lindsey Gesprek voeren met Sanne Eigenwijsjes trekken met zorg groep zelfbeeld.	Week 3: (8 - 12 maart) Zonnetje van de week Droomkaartjes trekken met de hele klas verdeeld in kleine groepjes Coöperatieve activiteiten met de hele klas doen.	Week 3: (8 - 12 maart) Leerkracht gedrag aanpassen Leefstijl, thema 4 les 3: Help ik ben bang Doos vol gevoelens: oefenen met omgaan met bang
Week 4: (15 – 19 maart) Gesprek voeren met Lindsey Gesprek voeren met Sanne Eigenwijsjes trekken met zorg groep zelfbeeld.	Week 4: (15 – 19 maart) Zonnetje van de week Hele groep Droomkaartjes trekken met de hele klas verdeeld in kleine groepjes Coöperatieve activiteiten met de hele klas doen.	Week 4: (15 – 19 maart) Leerkracht gedrag aanpassen Leefstijl, thema 6 les 1: Samen spelen Doos vol gevoelens: oefenen iemand vragen om te spelen
Week 5: (22 – 26 maart) Gesprek voeren met Lindsey Gesprek voeren met Sanne Eigenwijsjes trekken met zorg groep zelfbeeld.	Week 5: (22 – 26 maart) Zonnetje van de week Hele groep Droomkaartjes trekken met de hele klas verdeeld in kleine groepjes Coöperatieve activiteiten met de hele klas doen.	Week 5: (22 – 26 maart) Leerkracht gedrag aanpassen Leefstijl, thema 6 les 2: Samen spelen Doos vol gevoelens: oefenen in boosheid uiten bij het spelen
Week 6: (29 mrt. – 2 april) Gesprek voeren met Lindsey Gesprek voeren met Sanne Eigenwijsjes trekken met zorg groep zelfbeeld.	Week 6: (29 mrt. – 2 april) Zonnetje van de week Hele groep Droomkaartjes trekken met de hele klas verdeeld in kleine groepjes Coöperatieve activiteiten met de hele klas doen.	Week 6: (29 mrt. –2 april) Leerkracht gedrag aanpassen Leefstijl, thema 6 les 3 & 4: Plagen en pesten & opkomen voor jezelf Doos vol gevoelens: oefenen in reageren bij plagen / pesten & opkomen voor jezelf
Tweede signalering (di 6 & woe 7 april)	Tweede signalering (di 6 & woe 7 april)	Tweede signalering (di 6 & woe 7 april)

Fig.8 : Plan van aanpak.

Hoofdstuk 4: uitvoering en resultaten

§ 4.1 Groepen vaststellen

Na het afnemen van de eerste signalering (zie bijlage nr. 3: overzichtsformulieren eerste en tweede signalering) zijn er risicogroepen ontstaan. Bij deze risicogroepen ga ik verschillende interventies toepassen, namelijk: gesprekken voeren, Eigenwijsjes trekken, coöperatieve activiteiten uitvoeren, werken met droomkaartjes, het zonnetje van de week invoeren en ik ga mijn leerkrachtgedrag aanpassen.

In figuur 9 is te zien welke risicogroepen er uit mijn signalering gekomen zijn, en wat ik met de groepen ga doen.

Zelfbeeld	Beeld van anderen	Sociale vaardigheden
Uit de Scol leerlingenlijst: Tess Wessel Luca Demi Bennie Britt Jozefien Lindsey Sanne Hoogste risicoscore: Lindsey (13) Sanne (13)	Uit het sociogram: Tess Daniel Wessel Bennie Tygo Lindsey Zoë Uit de Scol vragenlijst: Daniel Wessel Demi Ilan Tygo Lindsey Sanne Zoë	Uit de bots vragenlijst: Tess Wessel Bennie Tygo Lindsey Zoë
Wat ga ik doen:	Wat ga ik doen:	Wat ga ik doen:
gesprek voeren: (individueel 1x per week) Sanne Lindsey Eigenwijsjes trekken: (met dit groepje 1x per week) Tess Wessel Luca Demi Bennie Britt Jozefien Lindsey Sanne	zonnetje van de week: (klassikaal 1x per week) Iedere week komt er een andere leerling aan de beurt om het zonnetje van de week te zijn. Droomkaartjes: (in kleine groepjes 2x per week) In kleine groepjes die coöperatief worden samengesteld, gaan de kinderen praten over het droomkaartje.	Sociale vaardigheden oefenen: (met dit groepje 1x per week) In mijn leerkracht gedrag naar deze kinderen toe, ga ik de handelingsadviezen uit de Interactiewijzer (2009) gebruiken.

Fig. 9: risico groepen & plan van aanpak.

§ 4.2 Uitvoering van het onderzoek

4.2.1 Eerste signalering

Bij het afnemen van de leerling Scol (2009) heb ik gemerkt dat de kinderen in staat waren om voor zichzelf te antwoorden op een mondeling uitgelegde omschrijving. Ik heb de omschrijving klassikaal en met praktijkvoorbeelden verteld. De kinderen moesten individueel het antwoord kleuren dat het beste bij hen past. Hierbij heb ik de antwoord mogelijkheden beperkt tot nooit (rood), soms (oranje of geel) en vaak (groen). De aangepaste en ingevulde lijsten zijn opgenomen in de bijlage (zie bijlage nr. 4.1L Leerling Scol, afname januari) Ik heb gemerkt dat de kinderen goed in staat waren om voor zichzelf serieus na te denken over de vraag en een antwoord te kleuren. Ze kleurden vaak de hokjes in met de kleur die overeenkwam met mijn gedachten.

Uit de leerling Scol is een grotere risicogroep gekomen dan ik had gedacht. Met het oog op de tijd is het niet haalbaar om met iedere leerling uit deze groep wekelijks individuele gesprekken te voeren. Daarom heb ik er voor gekozen om met de twee kinderen die de hoogste risicoscores hadden, wekelijks een gesprek te voeren. Met de andere kinderen ga ik werken met Eigenwijsjes (2003) om het zelfvertrouwen op die manier te stimuleren.

Bij de uitwerking van de BOTS vragenlijst heb ik per kind gekeken naar de interactiewielen A en B. (Verstegen & Lodewijks, 2009, zie bijlage nr. 4.4 Bots vragenlijst, afname januari) Hieruit heb ik de grootste risicogroep gekozen en de hier bijbehorende handelingsadviezen uit het boek interactiewijzer op gezocht. Met deze handelingsadviezen ga ik de komende weken rekening houden in mijn leerkrachtgedrag.

In figuur 10 volgt een uitwerking van de belangrijkste handelingsadviezen per kind volgens de auteurs. Deze handelingsadviezen ga ik toepassen in mijn leerkrachtgedrag.

Naam	Risico schijf:	Risicocategorie:	Handelingsadviezen
Tess	A: Onder Samen + Onder Tegen +	Afwachten Zich terugtrekken	Vermijden: - Te veel eisen stellen - Te sterk bepalen wat er gaat gebeuren Doen: - Opdrachten geven waarbij eigen keuzes centraal staan - Afwachtende houding aannemen, het kind zelf om oplossingen vragen. - Stimuleren dat het kind het eerst zelf probeert. - Kinderen stimuleren die een andere keuze durven te maken dan de rest. - Laat fouten en nare punten van mij benoemen. - Situaties creëren waarin ik het kind vertrouwen kan geven. - Persoonlijke interesse tonen naar het kind, bij afwezigheid laten merken dat je hem hebt gemist, vragen naar clubs enz.
Wessel	A & B Onder Tegen + Onder Samen +	Zich terugtrekken	
Zoë	A & B Onder Tegen + Onder Samen + Samen Onder +	Zich terugtrekken Afwachten Volgen	
Lindsey	A & B Onder Tegen + Onder Samen -	Zich terugtrekken Afwachten	
Tygo	A & B Onder Samen -	Afwachten	
Bennie	B Boven Samen + Boven Tegen +	Leiden en Advies geven Winnen	Vermijden: - Vage kritiek op het ongewenste gedrag. Doen: - Stellend praten. - Duidelijk over wel of geen inbreng van het kind. - Beloon bij iedereen goed kunnen luisteren en een positieve sfeer scheppen.

Fig. 10: handelingsadviezen uit de interactiewijzer

4.2.2 Aantekeningen tijdens het onderzoek

In figuur 11 volgt een korte samenvatting van mijn aantekeningen tijdens het onderzoek. De volledige aantekeningen zijn bijgevoegd in de bijlage (zie bijlage nr. 5: Aantekeningen tijdens het onderzoek)

Zelfbeeld	Beeld van anderen	Sociale vaardigheden
De Eigenwijsjes hebben de kinderen erg enthousiast gebruikt. Tijdens of net voor het werken zie je regelmatig kinderen even op het kaartje kijken. Ze gebruiken dit als een soort spreuk om goed aan het werk te gaan. Als ik met kinderen over het Eigenwijsje praat geven ze altijd aan dat het Eigenwijsje ze heeft geholpen. Vaak benoemen ze een situatie waarin het kaartje ze moed heeft gegeven om iets te vragen, door te werken of te veranderen. <i>* Tips/opmerkingen uit gesprekken met ouders: Moeder vertelde dat Lindsey heel erg enthousiast is over de Eigenwijsjes. Ze vertelt hier thuis regelmatig over en neemt de kaartjes aan het einde van de week mee naar huis. Hier worden ze bewaard en kijkt ze nog regelmatig naar het kaartje. Moeder geeft aan dat de kaartjes voor Lindsey een hele fijne manier zijn om het positieve denken te stimuleren. De moeder van Britt is komen vragen of zij een kopie mee naar huis mag nemen van het Eigenwijsje dat Britt getrokken heeft. Op deze manier kunnen ze thuis met dezelfde spreuk aan de slag gaan.</i> De gesprekken met Lindsey en Sanne waren boeiend om te voeren. Soms vond ik het lastig om voldoende diepgang in het gesprek te krijgen. Ik heb gemerkt dat ze in het begin heel moeizaam spraken over hun goede punten. Ze waren snel geneigd om 'ik weet het niet' te zeggen. Hoe meer we hadden gesproken hoe meer positieve punten ze op konden noemen. Door het voeren van deze gesprekken is mijn band met deze meisjes wel sterker geworden. Ze komen nu regelmatig wat vertellen. Als ik tijdens het zelfstandig werken rondloop durven ze eerder wat te vragen. Voor het opbouwen van een goede band zijn deze gesprekken echt een aanrader!	De kinderen zijn heel erg enthousiast over het zonnetje van de week. Zodra het nieuwe zonnetje opgehangen wordt willen de eerste kinderen meteen al dingen opschrijven. Tijdens de week zie ik regelmatig kinderen kijken bij het zonnetje van de week om te lezen wat er staat geschreven. Van ouders heb ik gehoord dat het zonnetje van de week thuis meteen opgehangen moest worden! Met de droomkaartjes werken vinden de kinderen heel erg leuk om te doen. Zijn druk aan het vertellen en luisteren goed naar anderen. Kinderen reageren hierbij ook op elkaar en geven aan of ze het antwoord leuk vinden. Tijdens het buitenspelen is mij heel sterk opgevallen dat ik kinderen samen zie spelen in hele nieuwe combinaties. Ik zie veel minder vaste groepjes. Iedereen speelt veel meer met iedereen, de ene dag met die en de volgende dag met een ander.	Door het aanpassen van mijn eigen leerkrachtgedrag aan de handelingsadviezen uit de Interactiewijzer heb ik gemerkt dat de groep beter reageert nu ik nog positiever naar ze doe. De kinderen komen meer dingen vertellen en uit zichzelf mij een complimentje geven. Voor mijn gevoel is de sfeer in de groep prettiger voor alle kinderen en voor mij. Kinderen helpen elkaar zonder dat ik het vraag met het opruimen van materialen. Er wordt meer rekening met elkaar gehouden. Door in de klas heel gericht met sociale vaardigheden te oefenen heb ik zelf ervaren dat kinderen het prettig vinden om duidelijk te weten hoe ze zich moeten gedragen. Bij het buitenspelen zie ik kinderen de vaardigheden die we hebben geoefend ook echt toepassen bij bijvoorbeeld het vragen of ze mee mogen spelen. Ik, als leerkracht, vond het erg prettig dat ik de kinderen hierdoor gerichter kon helpen in de omgang met klasgenoten. Bij het werken aan sociale vaardigheden is het prettiger om met dit groepje apart in een ruimte te kunnen zitten. Hiervoor moet er wel ruimte beschikbaar zijn en iemand die in je eigen klas blijft. Voor mij was dit niet mogelijk. Ik heb het in de klas zelf gedaan, dit was soms wat onrustig omdat de anderen gewoon zelfstandig aan het werken zijn. Je kunt je hierdoor nooit volledig op het zorg groepje 'sociale vaardigheden' richten. Ook voor de kinderen zorgt de rest voor onnodige afleiding. <i>Van de moeder van Dytmer heb ik gehoord dat Dytmer thuis verteld dat hij het zo leuk en gezellig vindt op school. Iedereen geeft elkaar complimentjes en de juf verteld ook wat ze goed vindt gaan. Dytmer en zijn moeder vonden dit erg leuk!</i>

Figuur 11: aantekeningen tijdens het onderzoek

4.2.3 Tweede signalering

In figuur 12 zijn de resultaten van de tweede signalering naast de resultaten van de eerste signalering gezet. De ingevulde lijsten uit de tweede signalering zijn te vinden in de bijlage. (zie bijlage nr. 3: Overzichtsformulieren eerste en tweede signalering)

Naar het figuur kijkende valt meteen op dat de cijfers van de risicogroepen 'zelfbeeld' en 'beeld van anderen' niet zijn veranderd. Alleen bij de groep 'sociale vaardigheden' is een vooruitgang van twee leerlingen te zien.

Als je wat preciezer naar het figuur kijkt dan zie je wel dat een aantal namen uit de eerste signalering verdwenen zijn, daarvoor in de plaats zijn echter wel andere namen terug gekomen. De namen die verdwenen zijn heb ik paars geaccentueerd, de namen die er nieuw bij zijn gekomen heb ik groen gemaakt.

Zelfbeeld		Beeld van anderen		Sociale vaardigheden	
1 ^e signalering (10-03-10)	2 ^e signalering (06-04-10)	1 ^e signalering (10-03-10)	2 ^e signalering (06-04-10)	1 ^e signalering (10-03-10)	2 ^e signalering (06-04-10)
Uit de Scol leerlingenlijst: Tess Wessel Luca Demi Bennie Britt Lindsey Sanne Zoë	Uit de Scol leerlingenlijst: Tess Dytmer Wessel Demi Bennie Thessa Britt Sanne Zoë	Uit het sociogram: Tess Daniel Bennie Tygo Lindsey Zoë	Uit het sociogram: Luca Demi Bennie Tygo Sanne Zoë	Uit de bots vragenlijst: Tess Wessel Bennie Tygo Lindsey Zoë	Uit de bots vragenlijst: Tess Bennie Tygo Zoë
Hoogste risico score: Lindsey (13) Sanne (13)	Hoogste risico score: Zoë (13) Demi (13)	6 lln.	6 lln.	6 lln.	4 lln.
9 lln.	9 lln.	Uit de Scol vragenlijst: Daniel Wessel Ilan Tygo Lindsey Sanne Zoë	Uit de Scol vragenlijst: Wessel Luca Demi Tygo Lindsey Sanne Zoë		
		7 lln.	7 lln.		

Fig. 12: Resultaten eerste en tweede signalering.

§ 4.3 Resultaten

Per onderdeel van het sociaal - welbevinden heb ik in figuur 13 de resultaten uitgelegd.

4.3.1 Resultaten aan de hand van de signaleringslijsten

Zelfbeeld	Beeld van anderen	Sociale vaardigheden
Scol leerlingen lijst: In de eerste signalering kwamen er 9 risico leerlingen uit de Scol leerlingen lijst. Hiervan was de hoogste risicoscore 13. In de tweede signalering waren er opnieuw 9 risicoleerlingen, ook nu was de hoogste score 13. Van deze nieuwe groep zijn er 2 kinderen die niet in de risicogroep van de eerste signalering vielen. Als je alleen naar de groep kijkt dan is er per saldo niks veranderd. Als je naar de risicogroep kijkt waarmee ik heb gewerkt zie je een vooruitgang van 9 naar 7 leerlingen.	Sociogram: In de eerste signalering kwamen er uit het sociogram 6 risico leerlingen. In de tweede signalering kwamen er uit het sociogram 6 risico leerlingen. hiervan zijn er 3 leerlingen in de risico groep blijven zitten, de overige 3 zijn er nieuw bijgekomen. In de groep is de risicogroep gelijk gebleven. Als we weer alleen naar de risicogroep kijken, dan zie je een vooruitgang van 6 naar 3 risicoleerlingen. Scol vragenlijst: In de eerste signalering kwamen er uit de Scol vragenlijst 7 risico leerlingen. In de tweede signalering waren dit 7 leerlingen. Van de 7 leerlingen met een risicoscore in de eerste signalering zijn er nog 5 leerlingen met een risicoscore in de tweede signalering. Bij de risicogroep zie je een vooruitgang van 7 naar 5 leerlingen.	Bots vragenlijst: In de eerste signalering waren er 6 leerlingen met risicoscores in de interactiewielen. In de tweede signalering waren van deze 6 nog 4 leerlingen met risicoscores in de interactiewielen over. Dit betekent voor deze risicogroep een vooruitgang van 6 naar 4 kinderen met een risicoscore.

Fig. 13: Resultaten aan de hand van de signaleringslijsten.

De gebruikte interventies waren voor een deel expliciet gericht op de risicogroepen. Daarom volgt hieronder een overzicht met alleen de vorderingen van de risicogroepen uit de eerste signalering:

Risicogroep zelfbeeld		Risicogroep beeld van anderen		Risicogroep sociale vaardigheden	
Op 10-03-10 kwamen er 9 risicoleerlingen uit de signalering	Op 06-04-10 kwamen er 7 risicoleerlingen uit de signalering	Op 10-03-10 kwamen er 7 risicoleerlingen uit de signalering	Op 06-04-10 kwamen er 5 risicoleerlingen uit de signalering	Op 10-03-10 kwamen er 6 risicoleerlingen uit de signalering	Op 06-04-10 kwamen er 4 risicoleerlingen uit de signalering
Dit betekent een vooruitgang van 2 leerlingen minder in de risicogroep!		Dit betekent een vooruitgang van 2 leerlingen minder in de risicogroep!		Dit betekent een vooruitgang van 2 leerlingen minder in de risicogroep!	

4.3.2 Resultaten aan de hand van de oudergesprekken

In de oudergesprekken heb ik de ouders van kinderen in de risicogroep 'zelfbeeld' gevraagd naar het zelfvertrouwen van hun kind. Hierbij hebben we gesproken over het verschil dat zij verschillen merkten in het zelfvertrouwen van hun kind in vergelijking met 6 weken terug.

Ik heb hierbij gehoord dat de kinderen thuis heel erg enthousiast waren over het gebruik van de Eigenwijsjes (Westerkamp – van Beers, 2003). Kinderen hebben thuis regelmatig verteld over het gebruikte kaartje. Ze konden hierbij precies opnoemen hoe dit kaartje hen kon helpen, wanneer ze het gebruikt hadden en wat ze er mee hadden gedaan.

Als ouders in de klas hun kind gedag kwamen zeggen werd er vaak even op het zonnetje van de week (Seminarium voor Orthopedagogiek, 2005) gewezen. De kinderen konden hierbij ook precies benoemen wie er al op het zonnetje had geschreven en wat er op het zonnetje stond. Verschillende ouders hebben in de gesprekken aangegeven dat ze konden merken dat hun kind thuis ook bezig was met complimentjes verzinnen voor de ouders, broers of zus. Ouders waren zelf ook enthousiast over het zonnetje.

In het oudergesprek met de moeder van Lindsey heb ik gehoord dat Lindsey niet meer heeft geklaagd dat ze geen vriendjes had. Er heeft ook al een aantal keer een vriendje bij haar gespeeld na school. Lindsey heeft thuis regelmatig gezegd dat het erg leuk is op school.

Van de ouders van Sanne heb ik begrepen dat Sanne met plezier naar school gaat. Ze is heel trots op haar werk dat ze mee naar huis krijgt en verteld af en toe uit zichzelf wat er die dag heel goed is gegaan op school. Ouders gaven aan dat zij merkten dat Sanne met meer zelfvertrouwen over zichzelf sprak.

Ouders uit mijn klas waren positief over de interventies die ik heb toegepast. Volgens de ouders zijn de kinderen zich meer gaan richten op positieve kanten. Ze zijn thuis veel minder aan het benoemen wat er niet goed gaat. Ook zijn de kinderen vaker thuis gekomen met positieve verhalen over wat er goed is gegaan op school.

Het merendeel van de ouders heeft aangegeven dat het zelfvertrouwen van hun kind is toegenomen.

4.3.3 Resultaten aan de hand van leerkrachtobservaties

Ik heb ervaren dat ik kinderen veel praktischer kan helpen met sociale vaardigheden. Door heel gericht te oefenen met sociale vaardigheden kon ik de kinderen ook veel gericht helpen om met andere kinderen samen te gaan spelen of werken. Hierbij is het mij opgevallen dat de kinderen veel vaker zelf actie ondernamen om met iemand mee te mogen doen. Dit heeft als resultaat gegeven dat ik tijdens het buitenspelen heb gezien dat kinderen veel meer met verschillende klasgenoten omgaan, ze houden veel minder vast aan vaststaande vriendschappen of groepjes.

Ook heb ik mijn eigen leerkracht gedrag specifiek af leren stemmen op individuele leerlingen. Hierbij heb ik voornamelijk ervaren dat de bewuste leerlingen zich prettiger voelden tijdens het werken. Ze konden sneller en meer ontspannen verder met hun werk na een vraag of opmerking van mij. De werkhouding van deze kinderen is merkbaar verbeterd. Hierdoor heb ik in mijn begeleiding veel specifiekere kunnen helpen bij de knelpunten die ze tegenkwamen. Ik kon meteen gaan helpen en hoefde de kinderen minder vaak aan het werk te zetten. Dit voelde voor mij heel erg prettig!

Het werken in kleine groepjes aan sociale vaardigheden heb ik tijdens het onderzoek in mijn eigen klaslokaal uitgevoerd. Dit betekent dat de rest van de klas zelfstandig moet werken terwijl ik met het groepje in een hoek ging werken. Het oefenen van sociale vaardigheden is voor de kinderen best spannend om te doen, dat de rest van de klas hier toch stiekem naar kon kijken heeft ervoor gezorgd dat de kinderen zich niet altijd helemaal op hun gemak voelden. Hierdoor bleven ze soms wat lacherig tijdens het oefenen. Als je apart had kunnen zitten was er waarschijnlijk wat meer rust geweest en waren de kinderen wat sneller op hun gemak om te oefenen.

Ik heb in mijn groep gemerkt dat de sfeer positiever en rustiger is geworden. Als ik bewust positieve aandacht aan leerlingen geef, verbetert de hele sfeer in de groep meteen!

Hoofdstuk 5: conclusie, reflectie en discussie

§ 5.1 Conclusie

In hoofdstuk 1 valt te lezen dat mijn onderzoeksvraag is:

Hoe kan ik het sociaal welbevinden stimuleren bij leerlingen uit groep 3?

Naar aanleiding van de bestudeerde literatuur heb ik geconcludeerd dat het sociaal welbevinden van leerlingen in groep 3 kon worden gestimuleerd door interventies toe te passen die aandacht besteden aan het zelfbeeld van leerlingen, het beeld van leerlingen over elkaar en aan sociale vaardigheden.

5.1.1 De resultaten...

Naar aanleiding van de eerste signalering zijn er risicogroepen bekend geworden. Bij deze risicogroepen heb ik 6 weken lang interventies toegepast gericht op het zelfbeeld, beeld van anderen en sociale vaardigheden.

Zoals in hoofdstuk 4 valt te lezen is in de tweede signalering gebleken dat de risicogroepen allemaal met 2 kinderen zijn afgenomen. Dit is een kleine positieve vooruitgang.

5.1.2 Eigen ervaringen...

Tijdens het uitvoeren van mijn onderzoek heb ik gemerkt dat ik meer inzicht in mijn groep heb gekregen. Ik heb een veel duidelijker beeld gekregen van de sociale prestaties van kinderen en hun zelfbeeld. Met deze kennis ben ik gericht en praktisch gaan werken aan het sociaal welbevinden. Ik heb hiermee ervaren dat kinderen zich beter begrepen voelden en meer zelfvertrouwen ontwikkelden. Voor mijn leerkrachtgedrag betekent dit dat ik meer aandacht besteed aan het toepassen van sociale vaardigheden. Ook benadruk ik veel meer positieve gebeurtenissen in de groep, een kind dat een ander helpt, snel stil zit enz.

De sfeer in de groep is positief veranderd. Mijn ervaringen met het werken aan zelfbeeld, beeld van anderen en sociale vaardigheden zijn positief. Ik heb gezien tijdens observaties en gemerkt aan de sfeer dat er positieve vooruitgangen van het sociaal welbevinden hebben plaats gevonden.

In de tweede signalering is het mij tegengevallen dat de risicogroepen per saldo niet zijn gewijzigd. In mijn groep blijven er nieuwe risicogroepen ontstaan.

Ik zou graag willen bekijken of er manieren zijn om binnen het reguliere onderwijs met de hele groep te werken aan het sociaal welbevinden. Ook had ik graag een grotere vooruitgang van de risicogroepen willen zien. Misschien heeft dit ook met de tijd te maken. 6 weken is betrekkelijk kort om een volledig onderzoek uit te voeren.

5.1.3 Ouders...

In oudergesprekken heb ik van ouders gehoord dat kinderen het erg prettig vinden om met een Eigenwijsje te werken. Ze ervaren er echt steun van en geven thuis aan dat ze regelmatig op het kaartje kijken gedurende een schooldag. De leerlingen gaan met plezier naar school, dit is niet verandert gedurende mijn onderzoek. Een aantal ouders heeft aangegeven dat hun kind het erg leuk vindt om ook elkaar complimentjes te geven. Ouders vonden het erg leuk dat ik de kinderen hier bewust van maak.

5.1.4 Conclusie:

Naar aanleiding van mijn onderzoek, signalering, eigen observaties en gesprekken met ouders concludeer ik dat het antwoord op mijn onderzoeksvraag is:

Het sociaal welbevinden van leerlingen uit groep 3 kan je stimuleren
door aandacht te besteden aan het zelfbeeld van leerlingen,
het beeld van leerlingen over elkaar en aan sociale vaardigheden!

§ 5.2 Eigen professionele ontwikkeling

In de theorie heb ik gelezen dat het belangrijk is om het sociaal welbevinden op te splitsen in drie categorieën. Door hier afzonderlijk aandacht aan te besteden zou het sociaal welbevinden toenemen.

Als ik naar mijn eigen ontwikkeling kijk dan merk ik dat ik meer inzicht in de groep heb gekregen. Mijn grootste leerpunt in dit onderzoek zijn de vele mogelijkheden die er in een klas zijn om aandacht te besteden aan sociale vaardigheden. Voor mij is het helemaal nieuw om hier concreet in de klas mee bezig te zijn.

Het zelfbeeld van een leerling hield ik al goed in de gaten, ook het beeld van anderen onderling. Maar door de combinatie te maken van het zelfbeeld, het beeld van anderen en de sociale vaardigheden heb ik een duidelijk merkbaar verschil ervaren in de sociale ontwikkeling van kinderen. Tijdens het onderzoek heb ik gemerkt dat kinderen het erg prettig vinden om heel praktisch met sociale vaardigheden te oefenen. Dit was een nieuwe ervaring! Door het oefenen van deze vaardigheden was ik in staat om kinderen individuele tips te geven over hun eigen gedrag. Zo hebben de kinderen dus passende hulp gekregen bij hun sociale vaardigheden. Ik merk dat ik de kinderen hier steeds beter in ga begeleiden. Ik laat de vaardigheden tussendoor regelmatig even terugkomen als dat mogelijk is. Bijvoorbeeld bij het bedanken voor een traktatie: 'kijk de jarige aan en zeg, dank je wel'.

Het zonnetje (Seminarium voor Orthopedagogiek 2005) en de Eigenwijsjes (Westerkamp – van Beers, 2003) heb ik steeds terug laten komen gedurende de week. Hierdoor werden de kinderen telkens opnieuw herinnerd aan deze interventies. Voor de kinderen en mij was dit een stimulans om daar echt goed mee aan de slag te blijven!

In hoofdstuk 2 is te lezen dat ik het sociaal welbevinden in drie categorieën heb onderverdeeld. Door hier apart aandacht aan te geven heb ik kinderen gericht kunnen stimuleren in hun ontwikkeling. Ik heb gemerkt dat ik dit heel prettig vindt werken, het heeft mij ook het gevoel gegeven dat ik de kinderen beter bereik en meer kon helpen.

Tijdens de gesprekken met kinderen heb ik gemerkt dat kinderen in groep 3 nog ontzettend in ontwikkeling zijn. Er is een groot verschil tussen de kinderen onderling in de mate waarin zij zich in kunnen leven in een ander. Dit komt geheel overeen met de gelezen theorie van Marx (2008) en Kohnstamm (2009). Wat ik wel heel opvallend vind is dat ik heb gezien dat de kinderen op papier, bij afbeeldingen en bij voorgevallen situaties heel goed in staat waren om de bijbehorende emoties te benoemen. De kennis over emoties en gevoelens is al heel goed aanwezig alleen zijn de kinderen nog niet altijd evengoed in staat om hier in de praktijk al rekening mee te houden in hun eigen gedrag. De auteurs geven juist aan dat de kinderen binnen mijn leeftijdsgroep nog veel neutrale opsommingen van een gebeurtenis zouden geven. Ik heb hier andere ervaringen mee opgedaan.

Het sociaal welbevinden is bij uitstek geschikt voor het oplossingsgerichte werken. Zoals in hoofdstuk 2.4 te lezen valt is het doel van deze gesprekken kinderen te laten kijken naar goede en sterke punten die kunnen helpen bij de oplossing. Door samen te gaan kijken naar goede kanten en vaardigheden van kinderen krijgt een kind steeds meer zelfvertrouwen. In de oplossingsgerichte gesprekken die ik heb gevoerd kwamen soms een aantal probleemgerichte onderwerpen ter sprake. Lindsey heeft bijvoorbeeld gezegd: 'Ik kan niet goed vriendjes maken'. Hier zijn wij samen, op een oplossingsgerichte manier, aan gaan werken. We hebben gekeken naar wat er al goed ging, wanneer het goed ging en hoe we dit vaker voor konden laten komen. Hierdoor is het probleem alleen het allereerste beginpunt van een heel oplossingsgericht traject geworden. Ik denk ook niet dat de probleem gerichte benadering aansluit bij het werken aan het sociaal welbevinden. Mijn ervaringen komen overeen met de gelezen theorie van Jong & Berg (2004)

Door het uitvoeren van dit onderzoek in de praktijk heb ik positieve en praktische ervaringen opgedaan om in de klas aandacht te besteden aan het sociaal welbevinden van leerlingen.

§ 5.3 Aanbevelingen

5.3.1 Met betrekking tot eigen praktijk.

De uiteindelijke resultaten van het onderzoek vond ik tegenvallen. Ik had een grotere vooruitgang van de risicogroepen verwacht. 6 weken is betrekkelijk kort om een verandering vast te kunnen stellen van het sociaal welbevinden van kinderen. Door de interventies langere tijd toe te passen zou de vooruitgang groter moeten zijn. Ik verwacht een grotere vooruitgang vast te kunnen stellen na een periode van minimaal 10 weken.

Aanbeveling 1:

- Neem minimaal 10 weken de tijd voor het uitvoeren van dit onderzoek.

Tijdens het werken aan het onderzoek heb ik gemerkt hoe prettig en belangrijk het is om in de klas aandacht te besteden aan het sociaal welbevinden. Hiervoor moet wel tijd en een vrije ruimte voor zijn. Op dit moment is er bij ons op school een ruimte tekort waardoor we voornamelijk op ons eigen klaslokaal aangewezen waren. Dit zorgt voor onrust in de klas. Ook is het voor de kinderen moeilijker om zich volledig op hun gemak te voelen tijdens het oefenen van sociale vaardigheden. Tijdens het werken in kleine groepjes of met kinderen individueel heb ik gemerkt dat het een stuk prettiger werkt om dit in een aparte rustige ruimte te kunnen doen. Hier moet ruimte voor zijn en er moet iemand zijn die je eigen klas overneemt.

Aanbeveling 2:

- Zorg dat er voldoende tijd is, en een aparte ruimte voor activiteiten in kleine groepjes.

Op dit moment worden de sociale vaardigheidstrainingen bij ons op school buiten school om gegeven. Ik zou graag meer willen weten over de mogelijkheden om dit in een klas uit te voeren. Hierbij moet er natuurlijk ook gekeken worden naar materialen die je kunt gebruiken die geschikt zijn voor een klassikale aanpak.

Aanbeveling 3:

- Ga op zoek naar materialen die geschikt zijn binnen een schoolklas te gebruiken tijdens lessen over sociale vaardigheden.

5.3.2 Met betrekking tot de theorie.

De resultaten van het onderzoek vond ik wat tegenvallen. Door gebruik te maken van andere onderzoeksinstrumenten zou het mogelijk moeten zijn om een preciezer beeld te krijgen van het zelfbeeld van de kinderen, en mijn beeld over de kinderen.

Het lijkt mij erg interessant om te kijken of er onderzoeksinstrumenten zijn, of kunnen worden ontwikkeld die meer inzicht geven in het zelfbeeld van kinderen en in de sociale voorkeuren onderling. Voor de gehele groep zijn de gebruikte instrumenten prima, ze geven een goed beeld van de leerlingen en de risicoleerlingen in de groep. Maar juist de risicoleerlingen zou ik graag wat specifiek in kaart willen hebben. Waar precies zit het knelpunt bij deze kinderen, aan welke ondersteuning hebben zij behoefte?

Aanbeveling 4:

- Ga op zoek naar onderzoeksinstrumenten en materialen (die er al zijn) om meer duidelijkheid over het specifieke zelfbeeld van jonge kinderen te geven. Deze instrumenten moeten meer duidelijkheid geven over de specifieke behoefte(n) van kinderen op het gebied van hun sociaal – emotionele ontwikkeling.

§ 5.4 Discussie

In mijn onderzoek vraag ik naar het zelfbeeld van de leerlingen. Ik laat leerlingen vragen beantwoorden op de manier waarop zij over zichzelf denken. Het beeld dat leerlingen uit groep 3 hebben wisselt nog heel gemakkelijk. Het zelfbeeld van deze kinderen is nog volop in ontwikkeling. Ook bij het afnemen van een sociogram leg ik de verantwoordelijkheid bij de kinderen neer. Hierbij is het goed mogelijk dat de dag erna weer andere antwoorden worden gegeven. Een discussiepunt is hierbij de mate van verantwoordelijkheid die je neer mag leggen bij kinderen in groep 3. Kunnen zij deze verantwoordelijkheid aan of zijn ze hier nog te jong voor?

Gedurende zes weken heb ik mijn onderzoek uitgevoerd. In deze zes weken is de samenstelling van mijn groep enigszins veranderd, er zijn twee kinderen enkele weken niet op school geweest. In hoeverre heeft dit invloed gehad op de resultaten van mijn onderzoek?

Zes weken werken aan sociale vaardigheden is redelijk kort om al resultaat te zien. Een gemiddelde cursus in sociale vaardigheden duurt acht tot tien weken. Een discussie punt is hoe lang een onderzoek moet duren om daadwerkelijk resultaat te mogen verwachten.

Als je naar de kerndoelen van het onderwijs gaat kijken dan moet er heel veel gebeuren op een basisschool. Naast het leren neemt de sociaal emotionele ontwikkeling een steeds grotere plaats in binnen het onderwijs. De meningen over de tijd en aandacht die je hier aan moet besteden zijn binnen mijn school verdeeld. Niet iedereen is even gemotiveerd om de sociale ontwikkelingen binnen een groep een grote plek te geven in het onderwijs. Ook is het tijdsaspect van een lesdag een belemmerende factor. Er is niet iedere dag tijd om met leerlingen gesprekken te voeren.

De ene groep is de andere niet, niet iedere groep leent zich voor veel individuele activiteiten tijdens het zelfstandig werken. Er zou gekeken kunnen worden naar mogelijkheden om binnen een school hier meer ruimte voor te creëren, eventueel met behulp van een gedragsspecialist...

De discussiepunten op een rij:

- In hoeverre zijn kinderen in groep in staat om een sociogram waarheidsgetrouw te beantwoorden?
- Geven de onderzoeksinstrumenten een beeld dat precies genoeg is voor dit onderzoek? Zijn er eventueel andere onderzoeksinstrumenten die meer geschikt zijn?
- In hoeverre heeft de veranderde groepssamenstelling invloed gehad op de resultaten van dit onderzoek?
- Is zes weken te kort om een onderzoek uit te voeren? Moet het onderzoek ongeveer tien weken uitgevoerd worden voor er naar resultaat gekeken kan worden?
- Hoeveel tijd heb je en kan je besteden aan het sociaal welbevinden, wat is realistisch binnen de schoolpraktijk?
- In hoeverre is de groepsleraar in staat om voldoende aandacht te besteden aan sociaal welbevinden? Is dit nog de taak van de leerkracht of valt dit onder de taken van 'de gedragsspecialist'?

Literatuurlijst

Boeken:

- Bosch A.B. vd, Groenwald A. e.a., 2005, *Kijk! op sociale competentie*, uitg: Regionaal Pedagogisch Centrum Zeeland, Middelburg.
- Deley T, 2004, *Denken, voelen, doen, het materialen boek: lijsten, hulpteksten en handelingswijzers*, uitg: Garant.
- Engels N. & Aeltermans A, Jrg 12, Nr. 3 Welwijs, *Het welbevinden van leerlingen in het secundair onderwijs*.
- Jackson P & McKergow M, 2002, *Oplossingsgericht denken*, uitg: Thema
- Jong P. & Berg I.K, 2004, *De kracht van oplossingen*, uitg: Harcourt Assesment,
- Kohnstamm R. 1992, *Kleine ontwikkelingspsychologie II, de schoolleeftijd*, uitg: Bohn Stafleu van Loghem.
- Marx H. e.a. 2008, *Kijk, vergelijk en verrijk, de ontwikkeling van je kind van 0 -12 jaar*, uitg: Spectrum.
- Verstegen R. & Lodewijks H.P.B, 2009, *Interactiewijzer*, uitg: van Gorcum
- Weijnen A, 2005, *Prisma woordenboek Nederlands*, uitg: Prisma.
- Zaal J.N, 1987, *Sociaal emotioneel gedrag in de klas*. Uitg: Wolters Noordhoff

Tijdschriften:

- Malmberg, nov. 2009, *Juf*, uitg:Malmberg.

Websites:

- <http://www.wikipedia.nl/> (gevonden op 3 december 2009)

Methoden:

- Westerkamp van Beers L.M, 2003, *Eigenwijsjes*, uitg: dubbelzes
- 2009, *Goed gedaan!* Pakket groep 1-4, uitg: Malmberg ISBN 978-90-345-4288-5
- 2009, *Scol leerlingvolgsysteem*, uitg: Kwintessens.
- Kog M. & Moons J, *Een doos vol gevoelens*, uitg: Averbode, ISBN 978-90-77343-64-7
- FODOK & Seminarium voor Orthopedagogiek, 2005, *PAD methode*. Uitg: Seminarium voor Orthopedagogiek

Overzichtslijst Bijlagen

- Bijlage 1: Formulier oplossingsgerichte gesprekken: eerste gesprek.
- Bijlage 2: Formulier oplossingsgerichte gesprekken: vervolg gesprekken.
- Bijlage 3: Overzichtsformulieren eerste en tweede signalering:
 - 3.1: Sociogram
 - 3.2: Scol
 - 3.3: Leerling Scol
 - 3.4: Botsvragenlijst
- Bijlage 4: Formulieren eerste signalering:
 - 4.1: Leerling Scol: afname januari
 - 4.2: Scol: afname januari
 - 4.3: Sociogram: afname januari
 - 4.4: Bots vragenlijst: afname januari
- Bijlage 5: Aantekeningen tijdens het onderzoek.
- Bijlage 6: Formulieren tweede signalering:
 - 6.1: Leerling Scol: afname april
 - 6.2: Scol: afname april
 - 6.3: Sociogram: afname april
 - 6.4: Bots vragenlijst: afname april

Opm: de bijlagen zijn als apart document bijgevoegd.